

належать суб'єктам і певною мірою залежать від їхньої волі і свідомості, особливо в сенсі реалізації. Співвідношення між суб'єктивним правом і юридичним обов'язком до правової системи далеко не однозначні і не вичерпуються єдністю суб'єктивного права і юридичного обов'язку різних суб'єктів у рамках правовідносин.

Ключові слова: суб'єктивне право, юридичний обов'язок, полярність, взаємопроникнення, тотожність.

Summary

Gamanyuk L. A. Correlation of equitable right and legal duty. Article.

Subjective right and legal obligation are the building blocks of relationship, which form its content. Legal responsibilities, as well as subjective rights, are subjective in nature, belong to the subjects and to some extent depend on their will and consciousness, especially in terms of implementation. The relationship between subjective right and legal duty to the legal system is not ambiguous and are not limited to the unity of subjective rights and legal responsibilities of different actors within relationships.

Keywords: subjective rights, the legal obligation, the polarity and interpenetration, identity.

УДК 340.11:347.135.226

Т. В. Журенок

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ

Діяльність органів публічної влади певною мірою пов'язана з процедурами визнання дій, подій, документів, статусів, прав та повноважень. Указані процедури мають на меті «офіційне визнання» (від імені держави), «надання дозволу», «підтвердження законності» або ж «легалізацію» діяльності, документів, підписів тощо. Загальнотеоретичною категорією, що поглинає інші процедури такого визнання, виступає легалізація. Ця правова категорія є унікальною за значимістю і сферами застосування, відіграє ключову роль у теоріях законності, юридичної відповідальності, правової процедури. Сфера застосування цієї категорії охоплює усі види юридичної практики, що й зумовлює не тільки академічну, але й прикладну актуальність її теоретичного вивчення.

Основним завданням цього дослідження є визначення основних характеристик поняття «легалізація» як загальнотеоретичної категорії, сфери її використання у вітчизняному законодавстві.

Правова категорія «легалізація» є малодослідженою у сучасній теорії права. Втім цей термін широко вживаний у міжнародному праві та національному законодавстві. Науковці застосовують різні підходи до визначення сфер застосування вказаної категорії.

Дослідженням феномена «легалізація» протягом останнього десятиліття займалися російські науковці А. М. Конев та І. М. Лазарев. Серед вітчизняних загальнотеоретичних досліджень можна виділити дисертаційне дослідження Д. Г. Манька [15].

Термін «легалізація» походить від латинського слова «legalis», що означає «законний». А. М. Конев слушно зазначає, що етимологія вказаного терміна

відкриває для юридичної науки і практики можливість для його надширокого тлумачення. Однак, як свідчить аналіз чинного законодавства та опублікованих різнопланових наукових розробок, як правило, термін «легалізація» вживається у вузькому розумінні, що зумовлено тією чи іншою сферою його застосування або завчасно визначеною метою дослідження [11, 12]. Така ситуація, на думку науковця, призводить до того, що залишаються непоміченими багато логіко-гносеологічних і морально-психологічних можливостей цього терміна [11, 12]. Можливо, саме тому цей термін вважають унікальною правовою категорією.

Д. Г. Манько зазначає, що легалізація — це комплексна система інститутів, що формують процедуру підтвердження легальності, істинності документів, наявних на них підписів, повноважень осіб, які підписали документ, достовірність штампа, печатки, якою скріплено документ [13, 57]. На думку дослідника, легалізація виступає як розгляд певної юридичної справи, як діяльність, пов'язана з учиненням операцій, що регламентовані нормами права, як форма діяльності уповноважених суб'єктів, а отже легалізація є класичною формою юридичного процесу [13, 58–59].

Поняття «легалізація» визначається у багатьох словниках і зводиться до певних легалізаційних процедур: легалізація документів (вчинення дій, що надають документу юридичної сили), легалізація громадських формувань (офіційне визнання громадських організацій, професійних спілок та інших громадських формувань); легалізація доходів (перехід грошових мас із тіньової економіки до офіційної); легалізація міграції (визнання прав іноземних громадян на працю, проживання та ін.); легалізація наркотиків (визнання законним вживання, зберігання, виробництво і передання іншій особі усіх або деяких наркотичних засобів); легалізація зброї (дозвіл громадянам мати зброю); легалізація програмного забезпечення, проституції, одностатевих шлюбів, алкогольних напоїв, порнографії та інше. Специфічним різновидом легалізаційної процедури є легалізація державної влади, що означає встановлення, визнання і підтримку влади законом. Проте легалізацію державної влади не слід плутати з її легітимацією, котра, на відміну від легалізації, базується перш за все на фактичному стані справ — підтримці влади з боку населення.

Усе вказане вище дає підстави вважати легалізацію різновидом правової процедури, здійснюваної уповноваженим суб'єктом щодо офіційного визнання, надання дозволу, юридичної чинності, підтвердження чинності суб'єктів, подій, документів чи їх елементів.

Утім А. М. Конев слушно зауважує, що категорія легалізації не може бути відірвана від сфери правотворчості та правоінтерпретації [11, 12]. Науковець виходить з того, що тлумачення юридичних норм — відносно самостійна правова діяльність, що виходить за межі правозастосування. Тому категорія «легалізація» має безпосереднє відношення й до теорії інтерпретації. Автор пов'язує легалізацію також із загальноправовим принципом «дозволено те, що не заборонено законом». Однак ми можемо мати справу із дозволим законом, проте таким, що не узгоджується із нормами суспільної моралі.

Легалізація певних видів господарської діяльності стосується, як правило, реєстраційних процедур та підтверджує законність входження до господарського обороту. Реєстраційні процедури у науці часто називають установчими [12]. До цього переліку легалізаційних проваджень можна віднести державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, реєстрацію громадських формувань, релігійних організацій та інших громадських об'єднань.

Зауважимо, що реєстрацію не слід ототожнювати з легалізацією, оскільки у деяких випадках (легалізація громадських формувань) реєстраційні процедури є різновидом легалізаційних, у інших — реєстраційні провадження не передбачають офіційного визнання, «узаконення», що є притаманним процесу легалізації. Зв'язок легалізаційних та реєстраційних процедур відображає така схема:

Професор О. В. Кузьменко у своїй статті «Природа реєстраційного провадження» визначає це провадження як регламентовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів публічної адміністрації, в ході якої вирішуються питання про офіційне визнання законності правових актів; законності дій юридичних та фізичних осіб; наділення суб'єктів права відповідними правами або обов'язками; а також про облік та фіксацію юридичних фактів шляхом закріплення їх у реєстраційних документах [12]. Утім перша частина визначення фактично визначає не реєстраційну, а легалізаційну процедуру або ж «узаконення», офіційне визнання чи надання юридичної сили.

Д. Г. Манько визначає термін «легалізація» як певну правову процедуру, що здійснюється уповноваженим суб'єктом, з питань визнання, надання дозволу, підтвердження юридичної чинності й узаконення, певних суб'єктів, об'єктів, дій в інтересах зацікавлених осіб [14, 67]. Дослідник визначає також ознаки легалізації, що вирізняють останню серед інших правових форм діяльності [13, 58]:

- легалізація виступає як розгляд конкретної юридичної справи;
- легалізація — діяльність, пов'язана з вчиненням операцій, які регламентовані нормами права;
- легалізація — форма діяльності уповноважених суб'єктів;
- об'єктивною потребою легалізації є процедурно-процесуальна регламентація.

Роль легалізації залежить від сфери суспільних відносин, у якій застосовуються легалізаційні процедури: публічно-правова чи приватно-правова. До пуб-

лічно-правової сфери можна віднести легалізацію влади, реєстрацію громадських формувань, релігійних організацій та інших об'єднань громадян, проставлення апостилю тощо. У сфері ж приватно-правових інтересів ми зустрічаємо ліцензування, патентування господарської діяльності, засвідчення підписів та інші.

Необхідно зауважити, що термін «легалізація» вживається у двох значеннях. У випадку, коли легалізація являє собою встановлену законодавством процедуру, що здійснюється уповноваженими суб'єктами на користь зацікавлених осіб, — це законна легалізація, тобто така, що відповідає приписам чинних нормативно-правових актів. Якщо ж ми звернемося до такого виду легалізації як відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, тобто всупереч законодавству, легалізаційна процедура відсутня, а легалізація є протиправною. Так, Д. Г. Манько обґрунтовує поділ понять «узаконення» коштів та іншого майна (як відповідну законну дію) і «відмивання» коштів (як винне, протиправне діяння) [15]. Фактично не зовсім коректно синонімувати поняття «легалізація» та «відмивання» доходів в контексті юридичної природи цих процедур. Втім ці поняття використовуються, зокрема чинним Кримінальним кодексом України як синоніми і визначають протиправним діянням щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Специфічним різновидом легалізаційної процедури виступає легалізація громадських формувань. З одного боку, суб'єктом застосування права є уповноважений орган публічної влади, з іншого боку, легалізація громадського формування як правило пов'язується з реалізацією особистого немайнового права особи як суб'єкта права на об'єднання.

Звернімося до формально-юридичних визначень або ж випадків застосування категорії «легалізація» в актах національного законодавства.

Податковий кодекс України пов'язує це поняття з акредитацією відокремленого підрозділу іноземної компанії, організації, в тому числі постійного представництва нерезидента.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2010 року № 915 «Деякі питання надання адміністративних послуг» до адміністративних послуг вищій орган виконавчої влади відносить, зокрема легалізацію суб'єктів і актів (документів) [7].

Положення про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, затверджене Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовтня 2006 року № 1000, визначає легалізацію як надання юридичної сили документам, які були видані на території іноземної держави [10].

Легалізація програмного забезпечення в органах виконавчої влади регулюється Порядком легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 року № 253. Відповідно до п. 2 Порядку легалізація комп'ютерних програм в органах виконавчої влади — приведення використання комп'ютерних програм у відповідність з вимогами законодавства про авторське право шляхом заміни неліцензійних примірників комп'ютерних програм на ліцензійні [6].

Легалізація застосовується також до медичних та фармацевтичних працівників, котрі намагаються отримати право на професійну діяльність в Україні і пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн (Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 1994 року № 118-С). Легалізації у даному випадку підлягає кваліфікаційна категорія лікарів (провізорів) [8].

Офіційне визнання громадських об'єднань або їх легалізація передбачена низкою нормативно-правових актів, серед яких закони «Про об'єднання громадян», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про органи самоорганізації населення», «Про соціальний захист дітей війни». Саме у першому з вказаних вище законів українським законодавцем зроблена спроба визначити легалізацію як «офіційне визнання» [3].

Чинний Кримінальний кодекс України містить ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», яка означає вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння [2].

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, пов'язані з коштами (власністю), одержаними (здобутими) внаслідок вчинення злочину, спрямовані на приховування джерел походження зазначених коштів (власності) чи сприяння особі, яка є співучасником у вчиненні злочину, що є джерелом походження зазначених коштів (власності) [4].

Традиційною є консульська легалізація документів. Одним із основоположних документів у даній сфері є Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року, до якої Україна приєдналась у складі СРСР 1989 року. Консул легалізує документи і акти, складені за участю властей консульського округу, або такі, що виходять від цих властей (ст. 54 Консульського статуту України). Консульська легалізація полягає в установленні і засвідченні справжності підпису, повноважень посадової особи, яка підписала документ чи акт або засвідчила попередній підпис на них, справжності відбитка штампа, печатки, зразки яких отримано консулом офіційним шляхом від компетентних органів держави перебування [5].

Іншим є визначення консульської легалізації офіційних документів, закріплене в Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном (Наказ Міністерства закордонних справ від 4 червня 2002 року № 113), — це процедура підтвердження дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення справжності підписів посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документ. Легалізація в установленому порядку документа надає йому право на існування в міжнародному обігу [9].

А. М. Конєв слушно зазначає, що у сучасних умовах глобалізації легалізація документів набуває все більшої значущості, і найперше це стосується полі-

тико-правових зв'язків [11, 13]. Дослідник також зауважує, що існують загальноправові питання, котрі пов'язані із легалізацією результатів оперативно-розшукової діяльності. На думку автора, слід обговорити проблему грані між закритістю і відкритістю цього правозастосовного процесу. Крім цього, необхідним є дослідження можливостей легалізації в електронній сфері, особливо у сфері Інтернет-відносин [11, 13].

На жаль, жоден із чинних нормативно-правових актів, що діють в Україні, не дає загального формально-юридичного визначення категорії «легалізація». Така ситуація певним чином ускладнює використання даного терміна у правотворчій діяльності. Саме тому зростає роль теоретичних досліджень відчизняних та зарубіжних науковців щодо сфери застосування правової категорії «легалізація».

Підсумовуючи викладене слід підкреслити, що існує потреба у теоретико-методологічних дослідженнях категорії «легалізація», зокрема щодо відмежування легалізації від інших процедур через вивчення її унікальних ознак. Дослідження, на нашу думку, необхідно проводити з урахуванням багаточисленних сфер застосування цього феномена, його міжінституційності.

Ці питання стануть напрямками подальшого дослідження заявленої у статті теми.

Література

1. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 920.
3. Про об'єднання громадян : Закон України від 16 черв. 1992 р. № 2460-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 504.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму : Закон України від 18 трав. 2010 р. № 2258-VI // Офіційний вісник України. — 2010. — № 39. — Ст. 1239.
5. Про консульський статут України : Указ Президента України від 2 квіт. 1994 р. № 127/94 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.
6. Про затвердження Порядку легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 4 берез. 2004 р. № 253 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 10. — Ст. 586.
7. Деякі питання надання адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовт. 2010 р. № 915 // Офіційний вісник України. 2010. № 78. Ст. 2749.
8. Про затвердження Порядку допуску до медичної і фармацевтичної діяльності в Україні громадян, які пройшли медичну чи фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 серп. 1994 р. № 118-С [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg-z0218-94>.
9. Про затвердження Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном : наказ Міністерства закордонних справ України від 4 черв. 2002 р. № 113 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 26. — Ст. 1244.
10. Про затвердження Положення про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів : рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовт. 2006 р. № 1000 // Офіційний вісник України. 2007. № 6. Ст. 233.
11. Кошев А. П. К вопросу о сфере применения правовой категории «легализация» // Вестник Нижегородской академии МВД России. — 2010. — № 2. — С. 12.
12. Кузьменко О. В. Природа реєстраційного провадження [Електронний ресурс] / О. В. Кузьменко // Вісник Академії митної служби України. 2009. № 1. С. 81-86. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_pravo/2009.

13. Манько Д. Г. Юридична природа легалізації // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. О. : Юрид. л-ра, 2001. Вип. 11. С. 57.
14. Манько Д. Г. Співвідношення елементів правової конструкції легалізації // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави і політології : матеріали I-ї Всеукр. наук. конф. студ. і аспірантів, Львів, 11–12 груд. 2002 р. — О. : Юрид. л-ра, 2003. — С. 117.
15. Манько Д. Г. Легалізація як правова процедура : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Д. Г. Манько. — О., 2010. — 21 с.

Анотація

Журенок Т. В. Легалізація як загальнотеоретична категорія. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду феномена легалізації як загальнотеоретичної категорії, сферам її застосування. Наведено приклади формально-юридичних визначень легалізації, які містяться у чинному національному законодавстві. Обґрунтована необхідність проведення подальших теоретико-методологічних досліджень даної правової категорії.

Ключові слова: легалізація, правова категорія, загальнотеоретична категорія, правова процедура, дослідження.

Анотация

Журенок Т. В. Легализация как общетеоретическая категория. — Статья.

В статье рассматривается феномен легализации как общетеоретической категории, сфера ее применения. Приведены примеры формально-юридических определений легализации, которые содержатся в действующем национальном законодательстве. Обоснована необходимость проведения дальнейших теоретико-методологических исследований данной правовой категории.

Ключевые слова: легализация, правовая категория, общетеоретическая категория, правовая процедура, исследование.

Summary

Gurenok T. Legalization as General Theoretical Category. — Article.

The article is devoted the phenomenon of legalization as a general theoretical category, the scope of its application. There are examples of the formal legal definitions of legalization, which are contained in existing national legislation. It substantiates the necessity for further theoretical and methodological researches of this legal category.

Keywords: legalization, legal category, general theoretical category, the legal procedure, research.

УДК 347.19

Д. Г. Манько

ЛЕГІТИМАЦІЯ І ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Розвиток цивільно-правових відносин у сучасний період, підвищення впливу (заснованих на приватній власності) транснаціональних корпорацій на світові процеси глобалізації та трансформації державного буття зумовлюють необхідність ґрунтовного дослідження сутності колективних суб'єктів права, а саме юридичних осіб. У зв'язку з цим, особливу увагу привертають процедури їх створення та введення у правову реальність.

Важливе значення в процесі розкриття теми дослідження мали праці С. Н. Братуся, О. А. Красавчикова, І. Т. Тарасова, І. О. Покровського, Я. І. Фун-